

Тетяна Крешна

ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

У статті досліджується питання формування професійної компетентності майбутніх учителів музики, а також значення зазначеного утворення у процесі здійснення педагогічної діяльності. Автор розглядає необхідні знання та вміння майбутніх педагогів-музикантів, як складові компоненти їх професійної компетентності. Окреслюється питання самоактуалізації, як запоруки успішного процесу розвитку особистості вчителя.

Ключові слова: компетентність учителя музики, професійні знання, вміння, самоактуалізація.

На сучасному етапі розвитку суспільства особливо гостро постає питання якості освіти, духовності нації. Сьогодні особистість, її знання, інтелект, компетентність, інформаційна культура є найвищою цінністю суспільства, яке прагне посісти чільне місце серед країн ХХІ століття. Демократизація суспільства, яка відбувається в Україні, ставить перед педагогічною наукою завдання, пов'язані з докорінним переосмисленням виховного процесу в школі.

Здійснення завдань у галузі музичної освіти підрастаючого покоління вимагає особливої уваги до підготовки майбутніх учителів музики. Адже повноцінне й досконале музично-педагогічне навчання й виховання майбутніх музикантів-педагогів – ключ до піднесення музичної культури мас.

Аналіз наукової літератури свідчить про постійний інтерес науковців до проблеми професійної підготовки майбутнього вчителя. Вченими, зокрема, досліджено: психолого-педагогічні проблеми становлення майбутніх учителів (А. Богуш, І. Богданова, Е. Карпова, Н. Кічук, Н. Кузьміна, З. Курлянд, А. Линенко, В. Моляко, В. Семиченко, В. Сластьоніна, Р. Хмелюк, О. Цокур та ін.); особливості формування професійної компетентності вчителя (В. Адольф, І. Бех, В. Баркасі, Т. Браже, М. Галагузова, С. Гончаренко, О. Добудько, І. Зязюн, В. Кричевський, Н. Ничкало, О. Савченко, Н. Тарасевич, О. Шиян та ін.); підготовка майбутніх учителів у галузі мистецької освіти (В. Дряпіка, О. Демянчук, Т. Завадська, Л. Коваль, Т. Люріна, Л. Масол, Н. Миропольська, О. Олексюк, В. Орлова, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, Л. Хлебнікова, О. Щолокова та ін.).

Мета статті полягає в аналізі, розкритті змісту та сутності поняття

«професійна компетентність майбутнього вчителя музики».

Український педагогічний словник розглядає професійну компетентність учителя як якість особистості, яка включає професійно важливі якості, необхідні для ефективного виконання ним завдань навчання, розвитку і виховання учнів. Ці якості визначають можливості педагога, його здатність до виконання професійної діяльності [2].

Погоджуючись з цим, ми вважаємо що, для ефективного здійснення обраної професії, випускник педагогічного вузу насамперед повинен володіти знаннями фундаментальних ідей, принципів та теорій базової науки, а також знати сучасні цілі та задачі освіти по предмету, який викладає. Також, йому необхідні знання базисного навчального плану та можливостей інтеграції змісту предмета з суміжними дисциплінами. Крім того, вчитель повинен володіти сучасними психолого-педагогічними концепціями навчання та виховання. Таким чином, наявність загальнотеоретичних, методологічних та спеціальних знань є необхідним показником професійної компетентності майбутнього педагога.

Як відомо, саме знання є підґрунтям професіоналізму в цілому, зумовлюють рівень професійної мобільності майбутнього вчителя, яка проявляється в його здібності орієнтуватися в соціально-педагогічних ситуаціях, які постійно змінюються, швидко і правильно розв'язувати педагогічні задачі. Тому педагогічна компетентність майбутніх учителів музики в значній мірі залежить від рівня і якості наявних у них знань з психолого-педагогічного циклу, професійних знань, знань у галузі науки, яку вони будуть викладати, а також методологічних.

Як відомо, знання – це особлива форма духовного засвоєння результатів пізнання, процесу відображення діяльності, яка характеризується усвідомленням їх істинності. Можна повністю погодитись з тим, що «теоретичні знання розширюють межі індивідуального досвіду вчителя, спрямовують і організують цей досвід, дозволяють осмислити його в системі досвіду соціального і, таким чином, відкривають можливості для його вдосконалення і розвитку» [3; 5].

Здатність ефективно, на високому рівні здійснювати педагогічну діяльність надає майбутнім учителям їх озброєння знаннями про особливості психіки школярів, розуміння їх психічних станів, і на цій основі вміння контролювати діяльність та поведінку учнів. Для цього студентам необхідні психолого-педагогічні знання. Також, психолого-педагогічні знання є принципом аналізу практичних ситуацій і критеріями оцінки результативності дій, які здійснює майбутній педагог. Н. Кузьміна виділяє такі психологічні компоненти системи знань:

- диференціально-психологічний (знання про особливості засвоєння навчальної інформації конкретними учнями у відповідності з індивідуальними та віковими характеристиками);
- соціально-психологічний (знання про особливості навчально-

пізнавальної та комунікативної діяльності навчальної групи і конкретного учня в ній, особливості взаємовідносин учителя з класом, закономірності спілкування);

– аутопсихологічний (знання про переваги та недоліки власної діяльності, особливості своєї особистості та її характерні якості) [3, с. 23].

Значну роль у формуванні педагогічної компетентності майбутніх учителів музики відіграє їх обізнаність з професійних знань, а саме:

- знання про основні напрями і зміст праці вчителя;
- знання про сутність і особливості професійно-педагогічної діяльності;
- розвиток педагогічної і психологічної науки, професійну підготовку та ін.

На думку вчених Т. Ільїної, І. Райченко, до структури професійних знань також належать знання в галузі культурології, управління, знання з професійно-педагогічного вдосконалення.

Необхідно зазначити, що педагогічна компетентність майбутніх учителів музики значною мірою залежить від рівня і якості їх знань з циклу музично-теоретичних дисциплін, основного музичного інструменту, вокалу, хорового диригування, а також методики музичного виховання в ЗОШ та знання особливостей засвоєння учнями відповідного предмету.

Професійна компетентність майбутніх учителів музики не можлива без знання ними принципів, методів, форм, процедур пізнання і перетворення педагогічної діяльності, в знанні загальнонаукової методології, сформованості світогляду, розвиненості умінь з організації і проведення педагогічних досліджень, обізнаності з методологічних норм та уміння їх застосовувати в процесі вирішення проблемних ситуацій, здатності до інноваційної діяльності, наукового обґрунтування, критичного осмислення та творчого застосування деяких концептуальних положень, уміння прогнозувати, проектувати та управляти навчально-виховним процесом.

Крім цього, для здійснення педагогічної діяльності на високому професійному рівні для майбутніх учителів є необхідною сформованість таких педагогічних умінь: інтелектуальні, комунікативні, організаторські.

Так, педагогічна компетентність не можлива без здатності студентів ефективно виконувати операції логічного мислення (аналіз, синтез, порівняння, класифікація, виділення головного та ін.) у процесі вирішенні проблем і завдань професійної діяльності. Для цього необхідна сформованість інтелектуальних умінь, які сприяють розвитку педагогічного мислення, формуванню глибоких і дієвих знань.

Відомо, що для здійснення ефективної педагогічної діяльності важливі комунікативні уміння. Тому здатність майбутніх учителів спілкуватися з учнями та їхніми батьками, колегами, обмінюватися інформацією, є однією з умов, яка продукує відчуття студентами

впевненості, переконаності у власній здатності налагоджувати педагогічно доцільні відносини з ними, а отже діяти ефективно. Комунікативні уміння включають групи перцептивних умінь, власне умінь вербального спілкування та умінь педагогічної техніки. Перцептивні уміння мають вияв на початковому етапі спілкування, це уміння розуміти учнів та їхніх батьків, колег. Для реалізації цих умінь на практиці необхідне знання ціннісних орієнтацій інших людей. Власне уміння вербального спілкування передбачають, по-перше, привернення до себе уваги (за допомогою мови, пауз, наочності), встановлення психологічного контакту з класом (для передачі інформації та її сприйняття учнями) та управління спілкуванням у педагогічному процесі. Уміння педагогічної техніки забезпечують ефективну взаємодію з учнями (батьками, колегами) в будь-яких ситуаціях, вони є зовнішньою формою поведінки вчителя й допомагають йому створити власний професійний імідж, тобто сукупність візуального, внутрішнього, вербального та акторського образів.

Діяльність педагога-музиканта тісно пов'язана з залученням учнів у різні види діяльності, розвитком у них уваги, стійкого інтересу до навчання, потреби в знаннях, формування уміння вчитися та ін. Здатність ефективно виконувати таку роботу передбачає сформованість у студентів організаторських умінь, серед яких виділяються вміння формувати морально-ціннісні установки, організовувати сумісну творчу діяльність з метою розвитку соціально значущих якостей учнів, уміння включати дітей в різні види музичної діяльності, організовувати позакласну музичну роботу тощо.

Відомо, що освіта весь час реагує на нові виклики цивілізації, суспільні реалії, враховує тенденції, перспективи розвитку людства, національного буття народу. Тому для майбутніх учителів важливо володіти педагогічними технологіями, які зорієнтовані на динамічні зміни в навколишньому світі, ґрунтуються на розвитку різноманітних форм мислення, творчих здібностей, соціально-адаптаційних можливостях особистості. Володіння педагогічними технологіями дозволить майбутнім учителям розвивати в учнів здібності, які будуть необхідні їм для того, щоб самостійно визначитися у світі, приймати обґрунтовані рішення щодо свого майбутнього, бути активними і мобільними суб'єктами на ринку праці. Отже, для здійснення ефективно педагогічної діяльності сучасним учителям музики необхідно володіти основами педагогічних технологій, а також відчувати внутрішню потребу в їх постійному застосуванні та використанні, що означає розуміння ними сутності педагогічних інновацій, вміння осмислювати педагогічні інновації в контексті особливостей свого предмету, співвідносити їх з власними інтересами та досягненнями, застосовувати у своїй професійній діяльності, вміти бачити можливі педагогічні ускладнення інноваційних розробок.

Одним з важливих завдань теоретичного аналізу проблем компетентності є розуміння того, що її складовими є не лише знання і навички, способи педагогічного спілкування, тобто зміст педагогічного процесу. Всі ці якості і характеристики педагогічної праці визначаються внутрішніми, психологічними якостями учителя, його здібностями до зміни репродуктивного рівня педагогічної діяльності компетентним і ефективним творчим рівнем, здібностями до власного саморозвитку і самоствердження. Навчання як основа компетентності – це не просто накопичення фактів, а й зміна самого учня, його поведінки. Згідно з вимогами Доктрини розвитку освіти в Україні повинен відбуватися перехід до нового типу гуманістично-інноваційної освіти, що надасть можливість досягнення нового стану її інтеграції у міжнародний освітній простір [1].

Основні ідеї сучасної гуманістичної педагогіки полягають у вслякому підтриманні вроджених прагнень людини до самоактуалізації – розвитку своїх природних здібностей, пошуку сенсу свого буття і життєтворчості. Можна висловити думку, що компетентність і самоактуалізація це запорука успішного процесу розвитку особистості вчителя, що взаємодоповнюють і взаємозумовлюють одна одну. Самоактуалізація не повинна бути пустою тратою людини своїх духовних зусиль, а успішною, ефективною, і тільки за цієї умови вона реалізує ту сутність, що міститься в її визначенні. З іншого боку і ефективна діяльність – це діяльність людини в інтересах самої людини, суспільства, це духовний, гуманістично спрямований потенціал, що є умовою реалізації вищих світоглядних, смисложиттєвих потреб людини. Без цієї умови самоактуалізація може втратити свій позитивний сенс, не реалізувати своєї ролі спонукальної сили людської діяльності. А. Маслоу з цього приводу вказує, що спонуки до постійної реалізації власного потенціалу зустрічаються лише у 1 % населення. Люди, зазначає він, нічого не знають про його існування, не розуміють користі від самовдосконалення, зменшують свої шанси до самоактуалізації, між тим як потреби у реалізації власного потенціалу є найвищими в ієрархії потреб [4].

Слід зазначити, що такий підхід тісно пов'язаний з акмеологічним підходом. Як відомо, «акме» – вершина професіоналізму, компетентності, стабільності і надійності досягнутих результатів [6].

Отже саморозвиток в акмеологічному значенні – це шлях до досягнення вершин професіоналізму, компетентності, набуття сталих звичок до самовдосконалення і самоактуалізації, що і є основними чинниками «акме». Для того, щоб ці чинники були успішними, потрібні сильні спонукальні причини. Розвинуті здібності до педагогічної професії, компетентність майбутнього вчителя музики у своїй справі і є тією основою, метамотивом професійної діяльності, що забезпечує успіх у реалізації завдань педагогічної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вища освіта в Україні : навчальний посібник. – К. : Знання, 2005. – С. 75–78.
2. Гончаренко С. В. Украинский педагогический словарь / С. В. Гончаренко. – М. : Просвещение, 1997. – 376 с.
3. Кузьмина Н. В. Педагогическое мастерство учителя как фактор развития способностей учащихся / Н. В. Кузьмина // Вопросы психологии. – 1984. – № 1. – С. 5–12.
4. Маслоу А. Теория метамотивации: биологические корни ценностей жизни / А. Маслоу. – М. : Смысл, 1999. – 136 с.
5. Ніколенко Д. Ф. Питання психології радянського вчителя / Д. Ф. Ніколенко. – К. : Радянська школа, 1957. – 35 с.
6. Столяренко Л. Д. Психология и педагогика в вопросах и ответах : учебное пособие для студентов вузов / Л. Д. Столяренко. – М. : «АСТ», Ростов-на-Дону, 1999. – С. 453–460.